

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย ในฐานะวิทยากรฝึกอบรม ประจำโครงการนี้ได้ทบทวนกระบวนการฝึกอบรมที่ได้ถือปฏิบัติมาตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการนี้ (2525) จนกระทั่งมีโครงการนี้ (2542) และศึกษาแนวคิดของท่านผู้รู้ ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา “คน”
 - 1.1 การพัฒนาคนตามหลักพระพุทธศาสนา
 - 1.2 การพัฒนาคนตามโครงการรัฐ – ราษฎร์ ร่วมใจพัฒนาเยาวชน
 - 1.3 การพัฒนาคนตามแนวของศูนย์แสงธรรมนำชีวิต
2. แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน
 - 2.1 ความหมายของเด็กและเยาวชน
 - 2.2 พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเยาวชน
 - 2.3 พฤติกรรมเบี่ยงเบน
 - 2.4 ปัญหาการกระทำความผิด
 - 2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน
3. การกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชน
 - 3.1 ความหมายของยาเสพติด
 - 3.2 สภาพปัญหา ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน
 - 3.3 สาเหตุการติดยาเสพติดของเยาวชน
 - 3.4 ผลกระทบของการติดยาเสพติดในเยาวชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา “คน”

2.1.1 การพัฒนาคนตามหลักพระพุทธศาสนา

ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน (2550) มีเพียง 11 ศาสนา แต่ที่เป็นศาสนาของโลกมี 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ อิสลาม และพุทธศาสนา¹ ศาสนาที่มีคำสอนที่เป็นสากลมากที่สุด คือ พุทธศาสนา และเป็นศาสนาที่สอนให้คนหาทางหลุดพ้นจาก “ความทุกข์” ด้วยตนเอง ไม่หวังพึ่งพาตนเอง ไม่หวังพึ่งพาผู้อื่น ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “อตุตาหิ อตุตโน นาโถ” คนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน “โกหิ นาโถ ปโรสียา” คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ พระศาสดาของพุทธศาสนา คือ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ศึกษาทดลองเป็นเวลานานถึง 6 ปี จึงได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ “ตรัสรู้” (Enlightenment) เมื่อวันเพ็ญเดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี หลังจากนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงตั้งความปรารถนาไว้เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ว่า²

เราตรัสรู้แล้ว	จักให้ผู้อื่นรู้ด้วย
เราพ้นแล้ว	จักให้ผู้อื่นพ้นด้วย
เราข้ามได้แล้ว	จักให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย

พระธรรมคำสอน 84,000 พระธรรมขันธ์ (หัวข้อเรื่อง) นี้ล้วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “คน” การพัฒนาคนเป็นปฏิบัติการตามธรรมชาติ เมื่อจะพัฒนาคนจะต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ

1. พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล
2. การพัฒนาด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ (เพราะเอาสมาธิเป็นแกนในการฝึกทางจิตใจ ทั้งในด้านคุณธรรมความดีงามและด้านสมรรถภาพความเข้มแข็งของจิตใจและด้านความสุข)
3. การพัฒนาด้านความรู้และความเข้าใจ เรียกว่า ปัญญา

มนุษย์ หรือ คน เป็นสัตว์พิเศษที่ต้องฝึกถ้าไม่ฝึกหรือไม่เรียนรู้แล้วจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่รอด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ที่ฝึกตนเองพัฒนาตนเองทั้ง 3 ด้าน คือ ทางกาย วาจา ใจ ตลอดเวลา 6 ปี สามารถพัฒนาภูมิปัญญาจนกระทั่งกลายเป็นบุคคลที่วิเศษสุด ประเสริฐเลิศล้ำเปี่ยม “พุทธะ” ได้

ยุคนี้ เรียกว่า สารสนเทศ หรือ โลกไร้พรมแดน คนสามารถบริโภคสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของโลกได้พร้อม ๆ กัน โดยไม่ผ่านการศึกษาริเรียนรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา จึงมีปัญหารอบด้านโดยเฉพาะ “ด้านสังคม” เราจะพัฒนาคนอย่างไรนั้นต้องพึงหลักการพัฒนาคนตาม

¹ สุชีพ ปุญญานุภาพ, *คุณลักษณะพิเศษแห่งศาสนา*. (กรุงเทพฯ : เขมมบรรณกิจ 2550), หน้า 9-11

² สุริย์ และ วิเชียร มีผลกิจ, *พุทธศิลป์ 45 พรรษา*. (กรุงเทพฯ : 2543), หน้า 7-12

แนวพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” เพื่อความดีงามของชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ดีในสภาพอย่างนี้ สามารถแก้ไขปัญหาก็ สร้างสังคมได้

มนุษย์ ถ้ายังไม่ได้ฝึกตามหลักการนี้ก็จะด้อยกว่าสัตว์ทุกชนิด แต่ถ้าฝึกแล้วจะเหนือกว่า “เทพ” และ “พรหม” ทั้งหมด แม้แต่พรหมและเทพก็ต้องกลับมาบมัสการขออนุญาตคารพบูชามนุษย์ที่ฝึกแล้ว เช่น “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” การระลึกถึงองค์พุทธะเป็นการให้กำลังใจแก่ “ตนเอง” ในฐานะเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาได้ ด้วยการศึกษายังฝึกฝนมากก็ยิ่งเจริญงอกงามและมีชีวิตที่จะประเสริฐยิ่งขึ้น

มนุษย์ดำเนินชีวิตสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เรียกว่า สังคม เพื่อช่วยเหลือให้แต่ละคนในสังคมพัฒนาตนเองไปได้ด้วยดี จึงต้องช่วยเหลือกัน โดยการสร้างระบบการอยู่ร่วมกัน หรือระบบสังคมให้เป็นสังคมที่เกื้อกูลกัน การจัดระบบสังคมแห่งความเป็นอยู่ร่วมกันให้ดีให้กลับมาช่วยเหลือเกื้อหนุนการพัฒนาของแต่ละคนนั้น “เป็นหลักสำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนา” ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงแยกเรื่องการพัฒนาคนเป็น 2 ส่วน คือ

1. เรื่องพฤติกรรมพร้อมทั้งจิตใจและปัญญาของแต่ละคนที่จะต้องฝึกฝนและพัฒนา เรียกว่า “ธรรม”
2. การจัดระบบสังคมมนุษย์ให้เป็นระบบที่ดีงาม ที่เกื้อหนุนและทำการพัฒนาของแต่ละคน เรียกว่า “วินัย”

การพัฒนาทั้ง 2 ส่วนดังกล่าวไม่อาจแยกกันได้ ต้องเป็นไปพร้อม ๆ กันเพราะทั้ง 2 ส่วนเริ่มที่ “จิตใจ” ที่เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจชั่วแล้ว พุคคอยู่ก็ตามทำอยู่ก็ตาม (ก็ชั่ว) เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมตามบุคคลผู้นั้นไป คุณลือตามรอยเท้าแห่งโค ผู้นำเอกไปอยู่ฉะนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุคคอยู่ก็ตามทำอยู่ก็ตาม (ก็ผ่องใส) เพราะความผ่องใส นั้น สุขย่อมตามผู้นั้นไปคุณงามตามตนไปฉนั้น

ดังนั้นการพัฒนาคน คือ การพัฒนาจิตใจ ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ความฝึกจิตที่เข้มได้ยาก ที่เบา (คือเกิดขึ้นเร็วดับไปเร็ว) มีจิตติดไปตามความใคร่ในอารมณ์อันใดอันหนึ่งได้ เป็นคุณให้ประโยชน์สำเร็จ จิตอันเขาฝึกแล้ว นำสุขมาให้”

การพัฒนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนไว้ คือ การพัฒนาตนเอง ด้วยตนเอง เพราะตนเองเป็นที่พึ่งของตน ผู้อื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ ก็บุคคลที่ตนฝึกดีแล้ว ย่อมได้พึ่งที่เขาได้โดยยาก

2.1.2 การพัฒนาคนตามโครงการรัฐ – ราษฎร์ ร่วมใจพัฒนาเยาวชน

โครงการรัฐ – ราษฎร์ ร่วมใจพัฒนาเยาวชนได้เกิดขึ้น เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 6 รอบ โดยศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดอุบลราชธานีเป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับแผนพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็ก เยาวชนและครอบครัว กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2540 – 2549 เน้นการสร้างกระบวนการป้องกันเด็กและเยาวชนในชุมชนจังหวัดอุบลราชธานีมิให้กระทำความผิด เพื่อสกัดกั้นเด็กและเยาวชนมิให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนที่ผ่านการกระบวนการยุติธรรมไปแล้ว อันเป็นการดำเนินงานในแนวรุกตลอดจนการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้หลงผิดที่ผ่านเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม

ซึ่งปัจจุบันเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นกลุ่มเด็กที่มีอายุระหว่าง 10-18 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร อำนาจเจริญและมุกดาหาร อยู่ระหว่างศาลวางเงื่อนไขควบคุมความประพฤติและระหว่างฝึกอบรมในสถานฝึกอบรมในสถานฝึกและอบรม สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี

จากจุดมุ่งหมายของโครงการนี้มีลักษณะเป็นกระบวนการดูแลและให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอย่างครบวงจรและต่อเนื่อง ดังนั้นจึงกำหนดแผนปฏิบัติการ 3 ด้าน ดังนี้

1. แผนปฏิบัติการในการดำเนินงานแนวรุกสร้างกระบวนการป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนโดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนชาย – หญิง ในเขตชุมชนพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง แยกกิจกรรมเป็น 2 โครงการย่อย

1.1 โครงการประสานงานชุมชน

1.2 โครงการดำเนินงานศูนย์ให้คำปรึกษาปัญหาเยาวชนและครอบครัว

2. แผนปฏิบัติการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนชาย – หญิงที่อยู่ในความดูแลของศาลเยาวชนและครอบครัว และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งกลุ่มควบคุมความประพฤติและกลุ่มฝึกอบรม แยกจัดกิจกรรมเป็น 4 โครงการย่อย

2.1 โครงการพัฒนาบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูจิตใจเด็กและเยาวชน (โครงการอบรมค่ายผู้นำ)

2.2 โครงการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนในสถานฝึกและอบรม สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี (โครงการห่วงใยสายสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง)

2.3 โครงการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการฝึกทักษะทางอาชีพ

2.4 โครงการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์หลังปล่อย

3. แผนปฏิบัติการติดตามประเมินผลโครงการ

ผู้วิจัยเองได้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการพัฒนาบำบัด แก้ไข พื้นฟูจิตใจเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกิจกรรมในรูปแบบค่าย (ค่ายผู้นำเยาวชน) ซึ่งแผนปฏิบัติการในการบำบัด แก้ไข พื้นฟูจิตใจเด็กและเยาวชนในส่วนของค่ายผู้นำเยาวชนแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

3.1 กระบวนการวินัยบำบัด ฝึกการปฏิบัติตามคำสั่ง และการฝึกระเบียบแถว โดยยึดศูนย์ฝึกอบรมของทหาร ตำรวจ เป็นที่ตั้ง

3.2 กระบวนการฝึกปฏิบัติทดสอบกำลังใจ (วินัยทางจิต)

3.3 กระบวนการสุขภาพจิตบำบัดและกระบวนการทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบในกระบวนการสุขภาพจิตบำบัดและกระบวนการทางพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่า ศาสนบำบัดนั้น ได้ใช้หลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมบำบัด มีกระบวนการอบรมที่นำหัวข้อธรรมะในพระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในการฝึกอบรม เช่น ตอนเช้า เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมอบรมต้องสมาทานศีล ฝึกสมาธิ แล้วก็มี การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวข้อธรรมะ และในระหว่างการทำกิจกรรมระหว่างวันก็จะมี การสอดแทรกธรรมะเข้าไปในการทำกิจกรรมด้วย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมเรียนรู้ตนเอง เข้าใจตนเอง วิเคราะห์ตนเอง จนเกิดสัมมาทิฐิและปรับวิถีชีวิตตนเองได้อย่างถูกต้องด้วยการตัดสินใจในความ เชื่อมั่นที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งแบบถาวรและชั่วคราว

เด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นเด็กที่ด้อยโอกาส ควรได้รับการบำบัดฟื้นฟู ทั้งทางด้านจิตใจ การศึกษา และฝึกทักษะอาชีพในอนาคต เพื่อเตรียมความพร้อมภายหลังการปลดปล่อยให้พ้นจาก การควบคุมความประพฤติหรือการฝึกอบรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถออกไปใช้ชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างสุจริตชนทั่วไป

2.1.3 การพัฒนาคณะตามศูนย์แสงธรรมนำชีวิต

ศูนย์แสงธรรมนำชีวิต (โครงการสร้างชีวิตใหม่ ถวายในหลวง) เป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตั้งขึ้นโดยผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (นายศิวัธ แสงมณี) ตาม คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 141/2541 เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2542

ภารกิจของศูนย์แสงธรรมนำชีวิต มีดังนี้ คือ

1. บำบัดผู้ติดยาเสพติดโดยใช้วิธีการแบบศาสนบำบัดเป็นหลัก
2. ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามแนวพระพุทธศาสนา
3. สงเคราะห์ผู้ติดยาเสพติดโดยวิธีศาสนสงเคราะห์

4. ติดตามและประเมินผลการบำบัดฟื้นฟูจะกว่าจะพิจารณาเห็นว่า สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

หลักสูตรในการบำบัดศึกษา สร้างขึ้นโดยชุมชน (ชุมชนบำบัด) คือ

1. พระสงฆ์นักพัฒนาตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดอุบลราชธานี – อำนาจเจริญ

2. ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดอุบลราชธานี

3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี

5. โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ (Psychiatric Hospital)

6. ครู – อาจารย์ นักกิจกรรมบำบัด (วิทยากรหลัก) การบำบัดฟื้นฟู เน้นหลักด้านฟื้นฟูจิตใจ โดยใช้หลักศาสนาธรรมบำบัด

กระบวนการบำบัด

1. เตรียมเข้าสู่การบำบัด

2. ถอนพิษยา ตามอาการที่ติดและความจำเป็น

3. ฟื้นฟูสมรรถภาพ

- ฟื้นฟูทางกาย

- ฟื้นฟูทางด้านจิตใจ

4. ติดตามผล

จากการจัดค่ายฝึกอบรมที่ศูนย์แสงธรรมนำชีวิต (โครงการสร้างชีวิตใหม่ถวายในหลวง) สำนักงานสาธารณสุขเป็นผู้ติดตามผลการบำบัดรักษามีข้อมูลที่น่าสนใจ คือ

1. ผู้ป่วย ใช้ยาเมทแอมเฟตามีนมากที่สุด ยาเสพติดชนิดที่รองลงไป คือ สารเสพติดประจำวัน (บุหรี่ยาสูบ) กาว และเฮโรอีน ห้วงการบำบัด สามารถเลิกได้ (หายขาด) ร้อยละ 15.77 อยู่ระหว่างการติดตามผล ร้อยละ 36.52 ไม่มีผู้กลับมาบำบัดซ้ำ ร้อยละ 27.71

2. ผู้ใช้ยาเสพติดชนิดอื่น เช่น กัญชา กระเทียม เฮโรอีน สุรา กาว คิดเป็นร้อยละ

3. ผู้ป่วยที่บำบัดฟื้นฟูยากหรือลำบาก คือ กาว

4. ภูมิลำเนาของผู้รับการบำบัดรักษามาจากทุกภูมิภาค มากที่สุด คือ จังหวัดอุบลราชธานี กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออก และภาคเหนือ ตามลำดับ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

2.2.1 ความหมายของเด็กและเยาวชน

ได้มีการให้ความหมายของเยาวชนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน¹ ได้ให้คำนิยามว่า เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ต้องไม่เกิน 18 ปี และมีใช้การบรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้ให้คำจำกัดความว่า เด็ก หมายถึง บุคคลอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์ และเยาวชน หมายถึง บุคคลอายุ 14 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์²

ปรีชา วิหคโต³ ได้ให้คำนิยามว่า เยาวชน คือ ผู้อยู่ในวัยเริ่มหนุ่มสาวกำลังอยู่ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยของความเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มีการแปรปรวนและอ่อนไหวทางด้านอารมณ์ มุทะลุคุดันเป็นบางครั้ง กล้าเผชิญหรือชนกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น รักจนหลง ชอบจนคลั่ง ชังจนเข้ากระดูกดำ มักเพื่อฝันและมีอุดมคติสูง มีความอยากรู้อยากลอง ต้องการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง เยาวชนจึงเป็นวัยแห่งการปรับตัว ปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพอย่างแท้จริง

นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร⁴ ได้สรุปว่า เยาวชน คือ บุคคลที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี หรือบุคคลที่มีพัฒนาการของวัย ตั้งแต่ระยะแรกจนจนถึงอายุไม่เกิน 25 ปี แต่บางสังคมเยาวชนอาจมีอายุมากกว่านี้ ขึ้นอยู่กับค่านิยมแต่ละวัฒนธรรม

ความหมายของเด็กและเยาวชน ตามร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้กำหนดว่าเด็ก หมายถึง บุคคลอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์ ส่วนเยาวชน หมายถึง บุคคลอายุ 14 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ เด็กและเยาวชนดังกล่าว เมื่อกระทำความผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองจะถูกฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัว และมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและครอบครัว เป็นแม่บทปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กและเยาวชน เนื่องจากเด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของชาติ เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้าจึงควรได้รับการเยียวยาและแก้ไข

¹ พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน, 2525. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์; 2531.

² ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2535. โครงการรัฐ-ราษฎร์ร่วมใจพัฒนาเยาวชน, 2542 : 18-21

³ ปรีชา วิหคโต, 2533. จิตวิทยาวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี, 2533. หน้า 57

⁴ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร. การพัฒนาเยาวชน (จันทบุรี : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, 2538.), หน้า 12

ศาลจึงมุ่งให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ซึ่ง ศรีเรือน แก้วกังวาล¹ ได้กล่าวว่า เด็กที่มีอายุในช่วงนี้จัดอยู่ในกลุ่มวัยเด็กตอนปลายจนถึงวัยรุ่นตอนปลาย ที่มีการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายจิตใจและสังคม จนมีลักษณะร่างกายคล้ายหรือเหมือนผู้ใหญ่หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นวัยครึ่งเด็กครึ่งผู้ใหญ่ จึงมักมีปัญหาความสัมพันธ์ทั้งกับเด็ก ผู้ใหญ่และผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกันเอง ซึ่งมักประสบปัญหาการปรับตัวการเข้าสังคมและปัญหาทางด้านอารมณ์

จากตัวอย่างการให้นิยามของเยาวชนข้างต้น จะเห็นได้ว่าเกณฑ์ในการกำหนดความหมายของเยาวชนมีหลายลักษณะ คือ กำหนดเป็นช่วงอายุ กำหนดโดยลักษณะทางจิตวิทยา ซึ่งถือเอาพัฒนาการเจริญเติบโตเป็นหลักและกำหนดโดยกฎหมาย คือ การถือเอาความสามารถในการทำนิติกรรมหรือการถือเอาการสมรสเป็นหลัก

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าเด็กและเยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 7 – 18 ปี ซึ่งมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ในทางจิตวิทยาและตามที่กฎหมายกำหนด

2.2.2 พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชน

2.2.2.1 พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Development)

สมร ทองดี² กล่าวว่า ลักษณะของเด็กวัยนี้จะรุนแรงและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญเติบโตของต่อมต่าง ๆ และความจำเป็นในการปรับตัวใหม่ บางครั้งจึงทำให้เด็กเกิดความสับสน รู้สึกไม่แน่ใจ ไม่ปลอดภัย ทำให้เกิดอารมณ์แปรปรวนได้ง่ายอารมณ์ในเด็กวัยนี้จะปรากฏลักษณะเด่น ๆ สรุปได้ดังนี้

1) มีความรุนแรง หากได้รับความกระทบกระเทือนใจแม้เพียงเล็กน้อยก็แสดงพฤติกรรมที่รุนแรงได้ เช่น เมื่อถูกญาติผู้ใหญ่ตำหนิหรือการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับตนก็จะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบทันที บางทีก็หนีออกจากบ้าน บางคนผิดหวังมากก็อาจฆ่าตัวตายได้

2) อารมณ์ที่ไม่คงที่ อารมณ์จะเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว บางทีก็กำลังใจดี แต่ถ้าไม่พอใจหรือได้รับเรื่องกระทบกระเทือนจิตใจก็เสียใจได้ง่าย บางครั้งดูเหมือนว่าเป็นคนที่ชอบเอาแต่ใจตนเองเป็นหลัก ลักษณะอารมณ์จึงผันแปรอย่างรวดเร็ว

3) มีอารมณ์ค้าง อารมณ์เศร้าเสียใจ เช่น ผิดหวังในเรื่องการเรียนหรือคนรักก็จะแสดงอารมณ์เศร้าหมอง ห่อเหี่ยว และอารมณ์เหล่านี้จะมีผลกระทบไปถึงเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย

¹ ศรีเรือน แก้วกังวาน, จิตวิทยาพัฒนาการ : พฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536)., หน้า 82.

² สมร ทองดี, 2532. การพัฒนาบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม ของวัยรุ่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. (นนทบุรี : สุโขทัยธรรมาธิราช, 2532). หน้า 21

4) 'ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้' เมื่อโกรธจะแสดงอาการโกรธออกมาทันที 'ไม่สามารถยับยั้งไว้ได้' จะแสดงออกทั้งคำพูดและกริยาท่าทาง

เยาวชนในวัยนี้ได้จะมีการขัดแย้งทางอารมณ์ มีทั้งอารมณ์ที่เป็นทุกข์ อันได้แก่ ความกังวลใจ ความวิตกกังวล ความริษยา อิจฉา ความกลัว ความโกรธ ความทุกข์โศก เป็นต้น และอารมณ์เป็นสุข ประกอบด้วยความร่าเริง สนุกสนาน ความรักชื่นชมยินดี เป็นต้น ลักษณะทางอารมณ์ที่แสดงออกนี้หากบิดา มารดาหรือผู้ปกครองตลอดจนครูอาจารย์ไม่เข้าใจลักษณะทางอารมณ์ที่แสดงออก ไปขัดขวางก็อาจจะทำให้เยาวชนเกิดความเครียด จะหันไปหาทางออกที่อาจก่อให้เกิดผลเสีย เช่น หันไปติดยาเสพติด เป็นต้น

2.2.2.2 พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Development)

พัฒนาการทางสังคมของเยาวชนเริ่มตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นมา เป็นประสบการณ์สะสมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมหลายประการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เพื่อนสถาบันการศึกษาและสภาพแวดล้อมทางสังคม

1) ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว คือ สภาพการเลี้ยงดู การฝึกอบรม การเป็นตัวอย่างที่ดีของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู รูปแบบการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หรือ อดตาดิปไตย จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางสังคม บิดามารดาที่ให้ความรัก ความสนใจให้อิสภาพอย่างมีเหตุผล จะช่วยสร้างฐานที่ดีในการพัฒนาทางสังคมของเยาวชน

2) เพื่อนมีอิทธิพลต่อเยาวชนมาก เพราะเยาวชนจะแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง เยาวชนจะเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน จะให้ความสำคัญกับเพื่อนมาก ชอบที่จะคบหาและร่วมกลุ่มกับเพื่อน ลักษณะความเป็นผู้นำหรือผู้ตามจะเริ่มแสดงอย่างชัดเจน ถ้าหากได้รับการชักจูงไป ในแนวทางที่ไม่ดี ก็จะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้

3) สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษามีอิทธิพลต่อเยาวชนมากนอกจากเพื่อนแล้ว ครูอาจารย์จะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อเยาวชน รวมทั้งกฎระเบียบของสถาบันจะเป็นส่วนผลักดันให้เยาวชนอยู่ในสังคมเพื่อนที่สถาบันอย่างมีความสุขหรือจะสร้างให้เยาวชนเกิดความเครียด ก็จะอยู่ที่กระบวนการและสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษาที่จะจัดให้

4) สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมต่างชาติ รวมทั้งอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น จะมีส่วนสร้างรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมแก่เยาวชน

สรุปได้ว่าลักษณะเด่นๆ โดยทั่วไปของการพัฒนาทางสังคมของเยาวชน คือ เยาวชนจะแยกตัวจากครอบครัวเข้าอยู่ในสังคมกลุ่มเพื่อน จะพยายามเลียนแบบตั้งแต่การแต่งกาย ทรงผม การพูดจา ที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มเยาวชนชายหญิงจะเล่นด้วยกันน้อยลง เริ่มสนใจเพื่อนต่างเพศ อยากเป็นตัวของตัวเอง ชอบความเป็นอิสระและอยู่ในกลุ่มเพื่อน มีความกล้าที่แสดงออก รู้จักใช้ความคิด และให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

เยาวชนในวัยนี้ ถ้าได้รูปแบบทางสังคมที่ดีได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ดีจากครอบครัว อยู่ในสังคมเพื่อนดี และอยู่ในสถาบันการศึกษาที่เข้าใจธรรมชาติของเยาวชน พยายามสนับสนุนให้เยาวชนได้พัฒนาไปตามธรรมชาติจะช่วยสร้างพื้นฐานทางสังคมที่ดีให้กับเยาวชนเป็นอย่างมาก

อีริก อีริกสัน (Erik Erikson)¹ กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่พยายามหาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยพยายามค้นหาความสามารถ ความต้องการที่แท้จริงของตนเองในอนาคต การค้นหาเอกลักษณ์ของเด็กวัยรุ่นจะเป็นไปได้ด้วยดีแค่ไหนขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ที่เด็กได้รับมาตลอดระยะของพัฒนาการและโอกาสที่เด็กจะเป็นอิสระในการค้นหาในสภาพแวดล้อม การปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และกับกลุ่มเพื่อนจะช่วยให้เด็กวัยรุ่นรู้จักตนเองมากขึ้นและถ้าไม่มีปัญหาพัฒนาการแล้วเด็กสามารถค้นหาตัวเองได้ในระยะวัยรุ่นตอนปลาย

การที่เด็กวัยรุ่นพยายามค้นหาเอกลักษณ์แห่งตนเอง ทำให้เด็กวัยรุ่นมีลักษณะนิสัยของความชอบเป็นอิสระ ชอบทดลอง ต้องการความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจก่อให้เกิดพฤติกรรมของการชอบแสวงหาประสบการณ์ ซึ่งผู้ใหญ่หรือบุคคลใกล้ชิดควรเข้าใจและสามารถให้คำแนะนำหรือการชี้แนะให้เด็กหาประสบการณ์ในทางที่ถูกได้

เนื่องจากวัยรุ่นเป็นช่วงต่อระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ นั่นคือก้าวจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างลักษณะ สังคมหรือความคิด ทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดการสับสนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง บางครั้งเด็กวัยรุ่นไม่ต้องการรับผิดชอบอะไร แต่บางครั้งอยากเป็นผู้ใหญ่ที่มีสิทธิต่าง ๆ ในสังคม ความสับสนนี้เองเด็กจะหากกลุ่มของเด็กที่มีความรู้สึกเหมือนกัน จับกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นโดยสร้างลักษณะเฉพาะตัวของกลุ่มขึ้นมา เช่น ลักษณะ ท่าทาง การแต่งกาย หรือภาษาที่ใช้ ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมของกลุ่ม กลุ่มเด็กวัยรุ่นจะมีการสนับสนุนภาวะจิตใจสมาชิกของกลุ่ม ให้โอกาสสมาชิกได้รับผิดชอบต่อกิจกรรมที่กลุ่มทำอยู่ ทดลองทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อที่จะรับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ตนเผชิญอยู่ และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากสมาชิก การยอมรับภายในกลุ่มนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก นักจิตวิทยาพบว่าเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการยอมรับภายใน

¹ อีริก อีริกสัน (อ้างในวิรุช สอนกอง, สภาพปัญหาการติดยาเสพติดและสารเสพติดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546), หน้า 10

กลุ่มมีบุคลิกภาพที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับวัยรุ่นกลุ่มที่ไม่ยอมรับ เช่น เด็กที่ไม่ได้รับการยอมรับมักจะชอบถอนตัวออกจากกิจกรรมกลุ่ม ขี้อาย วิตกกังวล ชอบเรียกร้องความสนใจจากกลุ่มเพื่อนอย่างเกินขอบเขต นอกจากนี้นักจิตวิทยายังพบอีกว่าลักษณะรูปร่างและบุคลิกภาพของเด็กจะมีผลต่อการยอมรับของกลุ่ม

เด็กวัยรุ่นอยู่ในวัยแห่งการสับสนโดยไม่ได้อยู่ในสังคมของเด็กและในขณะเดียวกันก็ไม่ได้อยู่ในสังคมผู้ใหญ่ ความสับสนนี้ทำให้เด็กหันไปจับกลุ่มกันเอง สร้างลักษณะกลุ่มขึ้นมาเอง ในขณะที่ศึกษาทัศนคติของสังคมภายนอก ความสับสนของกลุ่ม และการที่เด็กต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ อาจนำไปสู่ปัญหาพฤติกรรมในที่สุด บุคคลใกล้ชิด ผู้ใหญ่หรือครูควรให้คำแนะนำที่ถูกต้อง ตลอดจนพยายามจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะให้วัยรุ่นได้มีโอกาสทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อที่เด็กวัยรุ่นจะมีพัฒนาการที่ดีต่อไปเมื่อก้าวไปสู่วัยผู้ใหญ่

2.2.2.3 พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development)

ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านความรู้ความเข้าใจของเพียเจต์ (Piaget's Theory of Cognitive Development)

เพียเจต์¹ ได้กล่าวถึง พัฒนาการทางด้านความรู้และความเข้าใจหรือทางสติปัญญา ว่าความคิดหรือสติปัญญา หมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สามารถคิดแปลงความคิดและการแสดงออกของตนได้ดี ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการ 2 ชนิด คือ

1) การรับ (Assimilation) เป็นกระบวนการที่เด็กรับเอาประสบการณ์ต่าง ๆ มาเป็นประสบการณ์เฉพาะตน ทำให้เด็กมีพฤติกรรมต่อสิ่งใหม่ ๆ ตามประสบการณ์ของตน เช่น เด็ก 2 ขวบ ที่ชอบเล่นของเล่นตุ๊กตาด้วยการโยนหรือเขย่า เมื่อนำเครื่องบินเครื่องบินเล่นอื่นมาให้เล่นก็อาจเล่นแบบโยนหรือเขย่าเหมือนเดิม

2) การเก็บและปรุงแต่ง (Accommodation) เป็นกระบวนการในการปรับความเข้าใจหรือประสบการณ์เดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสม เช่น เด็กที่เล่นของเล่นโดยการโยนหรือเขย่า ถ้าเด็กเรียนรู้ว่าเครื่องบินสามารถร่อนได้ เด็กก็จะเปลี่ยนวิธีเล่นเสียใหม่ โดยการร่อนเครื่องบินเล่นแทนที่จะโยนเล่นหรือเขย่าเหมือนเดิม

เพียเจต์ แบ่งพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ ความคิด หรือสติปัญญาออกเป็น 4 ระยะ คือ

1) ระยะของการใช้วัยเคลื่อนไหวสัมผัส (Sensorimotor Period)

¹ เพียเจต์, (อ้างแล้วในวิช สุข กอง เรื่องเดียวกัน), หน้า 11-12

อายุ 0–2 ปี ในขั้นนี้พฤติกรรมของเด็กอยู่กับการเคลื่อนไหวเป็นส่วนใหญ่ เช่น การดูด การมอง การไขว่คว้า พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นลักษณะปฏิบัติการอิสระ มีพฤติกรรมน้อยมากที่แสดงออกถึงความเข้าใจ เพราะเด็กยังไม่สามารถแยกตนเองออกจากสภาพแวดล้อมได้ ตัวตน (Self) ของเด็กยังไม่พัฒนา จนกว่าเด็กจะได้รับประสบการณ์ ทำให้ได้พัฒนาตัวตนขึ้นมาแล้วเด็กจึงสามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้ จนกระทั่งเด็กอายุ 18 เดือน จึงจะเริ่มแก้ปัญหาด้วยตนเองได้บ้าง และรับรู้เท่าที่สายตามองเห็น เช่น จะหยิบของที่อยู่ไกลตัวได้อย่างไร จะเอาผ้าปิดหน้าอยู่ได้อย่างไร เมื่อเด็กโตขึ้นค่อยๆ เข้าใจสภาพแวดล้อม และเริ่มสนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากขึ้น

2) ระยะของการเริ่มมีความคิดความเข้าใจ (Pre – operational Period)

อายุ 2-7 ปี เด็กยังไม่สามารถใช้สติปัญญากระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ระยะนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

(1) ขั้นก่อนเกิดสติ (Preconceptual Thought) อายุ 2–4 ปี ในระยะนี้เด็กพัฒนาทางด้านการใช้ภาษา รู้จักใช้คำสัมพันธ์กับสิ่งของ เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ยังไม่สมบูรณ์และยังไม่มีเหตุผล เด็กชอบเล่นสมมติโดยสร้างเป็นจินตนาการ เช่น ให้ตุ๊กตาเป็นเด็กจริง ๆ หรือสมมติให้ของเล่นเป็นสิ่งมีชีวิต เด็กในระยะนี้อยู่ในโลกแห่งจินตนาการ

(2) ขั้นการคิดแบบสหัตถญาณ (Intuitive Thought) อายุ 4–7 ปี ความคิดของเด็กในระยะนี้มีเหตุผลขึ้น แต่การคิดยังออกมาในลักษณะการรับรู้มากกว่าความเข้าใจ เด็กจะพัฒนาการรับรู้อย่างรวดเร็ว สามารถที่จะเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้เป็นหมวดหมู่ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ในขั้นนี้เด็กมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง คือ เชื่อตัวเองโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความคิด หรือเชื่อในเรื่อง การทรงภาวะเดิมของวัตถุ (Conservation) ซึ่งเพียเจต์ เรียกว่า Principle of Invariance เช่น เมื่อเด็กรับรู้เกี่ยวกับขนาดและน้ำหนักของวัตถุทรงกลมแล้ว เมื่อให้เด็กทำเป็นแท่งยาว เด็กจะบอกว่า ทำไม่ได้ เพราะแท่งยาวจะต้องใช้จำนวนวัตถุที่มีปริมาณมากกว่าเดิม เป็นต้น

3) ขั้นของการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (Concrete Operational Period) อายุ 7–10 ปี ระยะนี้เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่ไม่เคยเข้าใจมาก่อน และเริ่มเข้าใจลักษณะมวลสารที่เท่ากันและเปลี่ยนรูปร่างไปว่ายังมี น้ำหนักหรือปริมาตรคงเดิม เป็นระยะที่เด็กสามารถนำความรู้ หรือประสบการณ์ในอดีตมาแก้ไขปัญหามหาเหตุการณ์ใหม่ๆ ได้ มีการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) แต่ปัญหาหรือเหตุการณ์นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมส่วนปัญหาที่เป็นนามธรรมนั้นเด็กยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้

4) ขั้นของการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operational Period) เด็กจะมีอายุระหว่าง 11–15 ปี ขั้นนี้เป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาความเข้าใจเด็ก เด็ก

สามารถคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรม สามารถแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการหลาย อย่าง รู้จักทดลอง รู้จักใช้เหตุผล เริ่มมีความคิดแบบผู้ใหญ่ คือ สามารถทำงานที่ต้องใช้สติปัญญาอย่าง สลับซับซ้อนได้ นักจิตวิทยาเชื่อว่า การพัฒนาความเข้าใจจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเข้าสู่ วัยชรา

โยธิน ศันสนยุทธ และคณะ¹ ได้อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Development) ของวัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เมื่อสิ้นสุดระยะวัยรุ่น เด็กจะมีระดับสติปัญญาเหมือนผู้ใหญ่ แต่ยังมีแตกต่างจากผู้ใหญ่ใน ด้านความสุขและประสบการณ์ เพียเจท์ เรียกระยะพัฒนาการทางสติปัญญาของวัยรุ่นว่า ระยะ แก้ปัญหาด้วยเหตุผลกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม ซึ่งระยะนี้เด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่สามารถคิดรวบรวมเหตุผล ในหลาย ๆ ด้าน เพื่อตั้งเป็นสมมติฐานในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กวัยรุ่นมีความจำ ดีขึ้น วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดี

ความสามารถทางสติปัญญาของเยาวชนเห็นได้จาก ความสามารถในการใช้เหตุผล เข้าใจความหมายของคำพูดได้ถูกต้อง สามารถใช้คำจำกัดความที่เป็นนามธรรมได้มองเห็น ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น สามารถคิดหรือคาดคะเนเดาเอาสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นได้และหา วิธีแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูกเยาวชนจะมีแบบแผนทางการคิด และพัฒนาการทางด้านจริยธรรม อย่างชัดเจน ซึ่งมีลักษณะเด่น ดังนี้

1) กระบวนการคิดของเยาวชน

ศรีเรือน แก้วกังวาน² ได้กล่าวถึง พัฒนาการที่เป็นกระบวนการคิดของ เยาวชนเมื่อมีความเติบโตทางร่างกายตามวัยมีผลถึงความเจริญของระบบประสาทและสมองซึ่งทำ หน้าที่คิดด้วยเยาวชนพยายามคิดให้เหมือนผู้ใหญ่ ตัวอย่างความคิดที่สามารถพบมากได้ในวัยนี้ สรุปได้ดังนี้

- (1) รู้จักคิดเป็นเหตุเป็นผล ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ
- (2) รู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งรวมถึงลักษณะการคิดแบบวิเคราะห์ (Analyzation) คิดวิพากษ์วิจารณ์ (Criticism) คิดอย่างมีระเบียบแบบแผน (Systematic)
- (3) ต้องการฝึกคิดด้วยตนเอง ระยะนี้เด็กจึงรู้สึกชิงชังคำสั่งบังคับ คำสั่งให้ เชื่อและคล้อยตาม

¹ โยธิน ศันสนยุทธ และคณะ, จิตวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2533), หน้า 53

² อ่างแล้ว, ศรีเรือน แก้วกังวาน, จิตวิทยาพัฒนาการ: พฤติกรรมศาสตร์, หน้า 37-40

(4) รู้จักตัดสินใจในเรื่องยาก ๆ รวมทั้งการค้นหาข้อมูลมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจ

(5) มีความคิดรวบยอดเรื่องเวลาซึ่งขึ้น ฉะนั้นจึงสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีตเข้าปัจจุบัน แล้วคาดหรือวางแผนสำหรับอนาคต

(6) เข้าใจและมีความคิดรวบยอด เรื่อง ทฤษฎี กฎ ระเบียบ วินัย ฉะนั้นจึงสามารถเรียน เข้าใจเรื่องเหล่านี้และสามารถนำไปใช้ได้ ชอบการเล่นที่มีกฎเกณฑ์และวิธีการเล่นที่ซับซ้อน

2) การพัฒนาทางด้านจริยธรรม

การพัฒนาทางด้านจริยธรรมถือเป็นส่วนหนึ่งของสติปัญญา เยาวชนจะมีพัฒนาการตามการอธิบายของลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาจริยธรรมของบุคคล โดยพยายามหากลึกถึงจริยธรรมที่เกิดขึ้นเพราะอิทธิพลทางวัฒนธรรม และวางรากฐานทฤษฎีของเขาอยู่บนพื้นฐานของเพียเจท์ ซึ่งเพียเจท์ได้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรม ตั้งอยู่บนสมมติฐานของพัฒนาการทางโครงสร้างสติปัญญา ซึ่งกำหนดไว้ 2 ระดับ คือ ระดับที่อยู่ใต้อุคคลที่มีอิทธิพล (Heteronomous Stage) อยู่ในช่วงอายุประมาณ 4-8 ปี ระยะเวลาจริยธรรมของเด็กขึ้นอยู่กับบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือเขา ค่านิยมตายตัวไม่มีเปลี่ยนแปลง นอกจากผู้ที่มีอิทธิพลเหนือเขาจะเปลี่ยนแปลง การพิศศีลธรรมตามความเข้าใจของเด็กวัยนี้ คือ การที่จะต้องโดนลงโทษจากผู้ใหญ่ พฤติกรรมจะดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้มีอิทธิพลเหนือเขา ระดับที่สอง คือ จริยธรรมด้วยตนเอง (Autonomous Stage) อายุประมาณ 8 ปีขึ้นไป จริยธรรมจะเกิดจากตัวเด็กเอง (His own moral rule) ซึ่งขึ้นอยู่กับค่านิยมของตนเองและเคารพสิทธิของผู้อื่น กฎต่าง ๆ เป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนไปได้ตามสถานการณ์และความเหมาะสม

โคลเบอร์ก¹ ได้พัฒนาแนวคิดต่อจากเพียเจท์ เขาเชื่อว่าจริยธรรมของแต่ละบุคคลนั้นแบ่งออกได้ 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น ขึ้นทั้งหมดในทฤษฎีของโคลเบอร์กจึงมี 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนการมีจริยธรรมของตนเองอย่างมีระเบียบแบบแผน (The Preconventional Level)

(1) พฤติกรรมขึ้นอยู่กับ การลงโทษและการเชื่อง นั่นคือ เด็กจะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ถูกลงโทษหรือเด็กเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี

¹ โคลเบอร์ก, (อ้างแล้วในวิช สุขสอนกอง เรื่องเดียวกัน), หน้า 13

(2) พฤติกรรมขึ้นอยู่กับการใช้รางวัล เด็กคิดว่าพฤติกรรมที่ดี นั่นคือ พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับรางวัลจากผู้ใหญ่ รางวัลนั้นอาจเป็นสิ่งของหรือคำชมเชย

ระดับที่ 2 ระดับการมีจริยธรรมเป็นของตนเองอย่างมีระเบียบแบบแผน (The Persionnal Level)

(1) พฤติกรรมขึ้นอยู่กับที่ได้รับคำชมเชย หลีกเลี่ยงจากการถูกกำหนดิ เตียนจากผู้ใหญ่และบุคคลใกล้ชิด

(2) พฤติกรรมขึ้นอยู่กับผู้มีอิทธิพล เช่น ครู ตำรวจ พ่อแม่ บุคคลใกล้ชิด หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตั้งไว้

ระดับที่ 3 ศีลธรรมด้วยวิจารณ์ญาณ (The Post Convention Level)

(1) พฤติกรรมขึ้นอยู่กับมาตรฐานของสังคม (Social Contract) หมายถึง พฤติกรรมที่ดี คือ พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ

(2) พฤติกรรมขึ้นอยู่กับ อุดมการณ์ของตนเองด้วยเหตุผล และความรู้สึก รับผิดชอบ (Individual Principle)

จากการศึกษาของโคลเบอร์กปรากฏว่า ในแต่ละระดับของพัฒนาการกระบวนการ ความคิดและการใช้เหตุผลในการตัดสินใจนั้น แตกต่างไปตามวุฒิภาวะ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1.1 เหตุผลของพฤติกรรม คือ การที่พยายามปฏิบัติตามกฎ เพื่อหลีกเลี่ยงการ ถูกลงโทษ

ขั้นที่ 1.2 พฤติกรรมเกิดขึ้น เพื่อการพยายามที่จะได้มาซึ่งการตอบแทนหรือได้มาซึ่ง รางวัล

ขั้นที่ 2.1 พฤติกรรมเกิดขึ้นด้วยเหตุผลที่พยายามหลีกเลี่ยงคำกำหนดิเตียนจากบุคคล ใกล้ชิดหรือการถูกรังแกจากบุคคลอื่น

ขั้นที่ 2.2 พฤติกรรมเกิดจากการที่พยายามปฏิบัติตามบุคคลที่มีอำนาจและอิทธิพล

ขั้นที่ 3.1 พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปฏิบัติให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม

ขั้นที่ 3.2 พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพราะต้องการทำในสิ่งที่ตนเองเห็นว่าถูกต้อง หลีกเลี่ยง การถูกกำหนดิ

ในวัยรุ่นนั้น จะเรียนรู้ถึงธรรมชาติ อำนาจในสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมจะค่อย ๆ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามระดับอายุและสภาพแวดล้อมทางสังคม และการเลี้ยงดูประกอบด้วย สารสำคัญ ที่สรุปมีไว้ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม โดยได้รับอิทธิพลหรือได้รับการโต้ตอบจากบุคคล รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่นอีกด้วย เช่น การพูดปด ในวัยเด็กตอนปลาย เด็กจะมีการพูดเพื่อรักษาภาพในสังคม ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะทำให้เด็กเกิดความสับสน

2) พัฒนาการทางด้านความสำนึก ความสำนึกเป็นแรงควบคุมภายในจิตใจของเยาวชนประการหนึ่ง ซึ่งความสำนึกนี้จะประกอบด้วยลักษณะ ความรู้สำนึก และความละเอียดใจ ซึ่งสองลักษณะนี้จะทำให้เยาวชนเกิดความสำนึกในหน้าที่ของตน

3) วินัยในตนเอง เยาวชนมีความต้องการในเรื่องของวินัยเช่นเดียวกับวัยเด็ก แต่วินัยของเยาวชนจะเป็นไปในลักษณะที่ว่า เยาวชนต้องการที่จะมีวินัยด้วยการอธิบายกันด้วยเหตุผลมากกว่าเป็นการขู่บังคับ

ในปัจจุบันวัยรุ่นมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาที่ก้าวหน้าขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งความสามารถทางสติปัญญานี้ นำมาซึ่งการเรียนรู้ ความมีเหตุมีผล การแก้ปัญหา ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

จากพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กและวัยรุ่นที่กล่าวมา ทำให้ทราบว่า พัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของเด็กและวัยรุ่น ได้มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น อายุ เพศ ประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวทำให้เด็กวัยรุ่นมีการแสดงออกพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ซึ่งเป็นสาเหตุที่นำมาสนับสนุนและวิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นที่สอดคล้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อยาเสพติด

2.2.3 พฤติกรรมเบี่ยงเบน

ความหมายของพฤติกรรมเบี่ยงเบน

เสรีน ปุณณหิตานนท์¹ ให้ความหมายของพฤติกรรมเบี่ยงเบนว่าเป็นความประพฤติที่สมาชิกในสังคมพิจารณาเห็นว่าเป็นอันตราย น่าอายหรือยอมรับไม่ได้ ผู้กระทำความผิดจึงต้องถูกลงโทษ การเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะไม่ยึดติดอยู่กับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดขึ้นตามเวลา สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งอาจไม่ใช่พฤติกรรมเบี่ยงเบนในอีกช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ได้

วัชร กล้วยนาทร² กล่าวว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งผู้กระทำความผิดต้องถูกลงโทษ

¹ เสรีน ปุณณหิตานนท์, สังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน. (กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537.), หน้า 45

² วัชร กล้วยนาทร, สังคมวิทยา. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2530), หน้า 12

อรรถพ ชูบำรุง¹ ให้ความหมายว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบน เป็นการกระทำที่สมาชิกในสังคมพิจารณาเห็นว่าเป็นอันตราย หรือเป็นการขัดขวางความสงบสุขเรียบร้อยของสังคม จำเป็นที่ต้องหามาตรการในการลงโทษผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่มีความประพฤติเช่นนั้น พฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น เพราะการจะพิจารณาว่าพฤติกรรมใดเบี่ยงเบน จะต้องพิจารณาการกระทำที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบน หมายถึง การกระทำที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่รบกวนความสงบสุขของสังคมหรือเป็นอันตรายต่อตัวผู้กระทำหรือผู้อื่น การจะพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการกระทำที่เบี่ยงเบนนั้น ขึ้นอยู่กับเวลาหรือสถานที่ในขณะนั้น ๆ พฤติกรรมเบี่ยงเบนจะเป็นการกระทำที่สังคมเป็นผู้กำหนด ขึ้นมาว่าการกระทำอะไรบ้างที่พึงปรารถนาและการกระทำใดบ้างที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งอาจมีลักษณะที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือไม่ก็ได้ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมในสังคมนั้น ๆ ไม่ยอมรับ แต่โดยทั่วไปการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนมักถูกพิจารณาว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมไม่ให้การยอมรับและเป็นปัญหาต่อสังคม ทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตัวผู้กระทำและบุคคลอื่น ซึ่งผู้กระทำสมควรต้องได้รับโทษ

2.2.4 ปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

ปัจจุบันปัญหาการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่างๆ เป็นอันมาก ทั้งนี้เนื่องจากผลของการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้บุคคลเกิดความแตกต่างในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจทำให้บุคคลดิ้นรนเพื่อแสวงหาซึ่งรายได้ ค่านิยมของสังคมในบางเรื่องได้รับการยอมรับจากกลุ่มบุคคล ทำให้บุคคลต้องดิ้นรนเพื่อให้บรรลุค่านิยมดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น ค่านิยมที่ฟุ่มเฟือย ค่านิยมทางวัตถุและการยกย่องผู้ที่ร่ำรวย เป็นต้น ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างของครอบครัวที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนได้รับผลกระทบจากการที่พ่อแม่มีเวลาให้แก่ครอบครัวน้อยลงเนื่องจากเหตุผลและความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ เด็กเกิดความรู้สึกลึกซึ้งความรักความอบอุ่น ในขณะที่โครงสร้างสมัยใหม่มีความต้องการพึ่งพาอาศัยผู้ใหญ่มากขึ้น ในการเจริญเติบโตท่ามกลางสิ่งที่ชั่วร้ายต่างๆ ประกอบกับเด็กและเยาวชนเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งมักประสบกับปัญหาต่างๆ ในการปรับตัวอันเนื่องมาจากพัฒนาการตามวัย ถ้าสถาบันครอบครัวไม่เข้มแข็งหรือไม่สามารถช่วยเหลือเด็กและ

¹ อรรถพ ชูบำรุง, ทฤษฎีอาชญาวิทยา, กรุงเทพฯ : โอเอส พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด, 2527. หน้า 39

เยาวชนเหล่านี้ได้ ก็จะทำให้เกิดความซับซ้อนใจและผลักดันให้ออกมาแสวงหาความรักความอบอุ่นจากสังคมภายนอก อาจนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่กระทำผิดได้

ปัญหาการกระทำของเด็กและเยาวชนที่นับวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมผิดระเบียบ (Deviant Behavior) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Dynamic Process) เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และจะเกี่ยวพันกับลักษณะความประพฤติ เสถียรภาพ ความเป็นอยู่ทางสังคม และลักษณะประจำตัวของบุคคลที่กระทำผิด ซึ่งอาจกล่าวได้ คือ องค์ประกอบทางสังคม และภาวะความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป¹

การที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดนั้น ถือเป็นการกระทำผิดของเด็กเท่านั้น ไม่ถือเป็นอาชญากรรม ทั้งนี้เพราะเด็กและเยาวชนอาจพิจารณาได้ทั้งในกรอบของกฎหมาย ที่พิจารณาว่าการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นอาชญากรรมประเภทหนึ่ง เพียงแต่ผู้กระทำเป็นเด็กและเยาวชน หรืออาจพิจารณาในกรอบของบรรทัดฐาน ค่านิยม วัฒนธรรมของสังคม ที่กล่าวว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือต่อต้านบรรทัดฐาน ค่านิยมวัฒนธรรมของสังคม ที่ทำให้เกิดการเสียระเบียบ ซึ่งผลของการกระทำของเด็กและเยาวชนนั้น นอกจากจะเกิดปัญหาต่อตนเองแล้ว ยังนำภัยมาสู่บุคคลอื่นในสังคมได้

2.2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

นักจิตวิทยาและนักสังคมศาสตร์ ได้ทำการศึกษาสาเหตุที่ทำให้เด็กและวัยรุ่นกระทำผิด ซึ่งในปัจจุบันปรากฏว่า จำนวนเด็กและเยาวชนที่มีการกระทำผิดมีแนวโน้มที่สูงขึ้นกว่าเดิม และลักษณะของการกระทำผิดก็รุนแรง รวมถึงสาเหตุของการกระทำผิดนั้นก็ซับซ้อนขึ้น การจะเข้าใจสาเหตุนั้นต้องศึกษาถึงองค์ประกอบทางสังคม พัฒนาการของบุคลิกภาพ ความเชื่อ แรงจูงใจ ควบคุมไปด้วย การจะเข้าใจถึงสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนจึงต้องศึกษาองค์ประกอบอื่น ๆ ของสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ อุปนิสัย ความเชื่อต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนร่วมด้วย อย่างไรก็ตามสาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนสามารถสรุปได้ ดังนี้

2.2.5.1 สาเหตุจากตัวผู้กระทำผิด

การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนโดยส่วนมากมีสาเหตุมาจากตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเอง ซึ่งประกอบไปด้วยหลายสาเหตุด้วยกัน ได้แก่ ความผิดปกติของร่างกาย จิตใจ อันเนื่องมาจากความเจ็บป่วย ความพิการหรือกรรมพันธุ์ ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ความด้อยของสติปัญญาซึ่งในแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป ทำให้ไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมได้

¹ อุดลย์ ดันประยูร, ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2526. หน้า 17

บางครั้งมีแรงผลักดันของสัญชาตญาณ ประกอบกับเด็กและเยาวชนยังเป็นวัยที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ทางอารมณ์จึงอาจขาดสติและความยั้งคิด และขาดความสามารถที่จะต่อต้านไม่ให้เกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสม จึงทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการกระทำผิดได้

2.2.5.2 สาเหตุทางครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิก ให้การอบรมเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอน จัดเกลาสั่งสอนสมาชิก ให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมและมีพัฒนาการ ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะในช่วงวัยเริ่มต้นของชีวิตบุคคลสำคัญในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กเป็นอย่างมากก็คือ บิดามารดา รองลงไปก็จะเป็นสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ดังนั้นความประพฤติและค่านิยมของพ่อแม่จึงมีความหมายต่อการพัฒนาทัศนคติความรู้และแนวทางในการดำรงชีวิตของเด็กและเยาวชน

ครอบครัวนับเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็ก ถ้าภายในบ้านหรือครอบครัวมีความผาสุก ทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอย่างดี บิดามารดาอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ และพยายามอบรมบ่มนิสัยในทางที่ดีงามให้กับบุตร และทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่บุตร ย่อมทำให้บุตรได้รับความรักความอบอุ่นและเจริญเติบโตด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าครอบครัวไม่มีความสามัคคี ไม่มีการเสียสละให้อภัยซึ่งกันและกัน มีการทะเลาะวิวาทกันบ่อย ๆ เด็กก็ย่อมรับนิสัยก้าวร้าว หยาดคาย ชอบทะเลาะวิวาท หรือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่เป็นโรคประสาท จู้จี้จิก้น เด็กก็มักขาดความมั่นคงทางอารมณ์ เด็กที่พ่อแม่ชอบเล่นการพนัน ดื่มสุรา เด็กก็อาจซึมซับเอานิสัยเล่นการพนัน ดื่มสุรามาด้วย หรือในกรณีที่ครอบครัวแตกแยก เด็กก็มักมีนิสัยแค้นกระด้างหรือกลายเป็นคนเกรงเพื่อหาทางชดเชยความต้องการที่ขาดไป

นอกจากนี้ ครอบครัวที่พ่อแม่เข้มงวดกวดขันมากเกินไปหรืออ่อนโยนตามใจมากเกินไป ก็จะทำให้เด็กเลี่ยนนิสัยและประพฤติดีได้ง่าย หรือครอบครัวใดที่ยากจนและมีบุตรมาก ก็ย่อมทำให้พ่อแม่ดูแลไม่ทั่วถึง เด็กก็ได้รับความยากลำบาก ขาดความอบอุ่นและความมั่นคงทางจิตใจ ย่อมเติบโตขึ้นกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาทางความประพฤติ

2.2.5.3 สาเหตุจากปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมรอบตัวนับว่ามีอิทธิพลที่ทำให้ชีวิตของบุคคลนั้น ๆ โน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่งได้ เช่น เด็กย่อมเลียนแบบจากบิดามารดาหรือครูบาอาจารย์บ้างไม่มากก็น้อย ธรรมชาติ ลมฟ้าอากาศ สถานที่ ภูมิประเทศ การศึกษา ประสพการณ์ รวมทั้งภาวะการณ์ทั่วไป ย่อมมีส่วนผลักดันโน้มเอียงไปในทางที่เป็นคุณและโทษ

ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมแบ่งออกได้ดังนี้

1) ปัญญาเกี่ยวกับโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

การศึกษาการอบรมขัดเกลาทางสังคมให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมนอกจากสถาบันครอบครัวแล้ว โรงเรียนก็เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่จะให้การอบรมขัดเกลาทางสังคมแก่เด็กและเยาวชนทั้งในด้านความรู้ วิชาการ หรือความประพฤติ ดังนั้นวิธีการอบรมขัดเกลาทางสังคมจึงมอบให้ผู้ที่ทำหน้าที่โดยเฉพาะ ครูจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการทำหน้าที่นี้ ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดีเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนด้วยไม่กระทำการล่วงละเมิดกฎศีลธรรมหรือกฎหมายและจะต้องพยายามกวดขันเรื่องความประพฤติที่ถูกต้องเหมาะสมของนักเรียนตามที่สังคมยอมรับอยู่เสมอ

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญที่มีส่วนรับผิดชอบต่ออนาคตของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ด้านศีลธรรม หรือด้านความประพฤติ ตลอดจนอาชีพของเด็กและเยาวชนจะยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต ด้วยเหตุนี้ครูอาจารย์จึงต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ประพฤติผิดศีลธรรมหรือกระทำความผิดกฎหมาย เพราะอาจจะทำให้นักเรียนเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านั้น นอกจากนี้ ครูอาจารย์ควรร่วมมือประสานงานกับผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน เพื่อที่จะไม่ให้เด็กและเยาวชนมีความประพฤติเลื่อมเสีย และเกิดความเหนียวแน่นท้อแท้ อาจทำให้เด็กหนีโรงเรียนและไปมั่วสุมและกระทำความผิดในด้านต่าง ๆ ได้ง่าย

2) ปัญญาเกี่ยวกับชุมชน

สภาพแหล่งที่อยู่อาศัย การที่มีที่อยู่อาศัยในแหล่งเสื่อมโทรมหรือแหล่งอาชญากรรม ยาเสพติดต่างๆ อาจทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความขบข้องใจและถูกชักจูงไปในทางที่ผิดได้โดยง่าย นอกจากนี้การย้ายที่อยู่อาศัยบ่อยๆ ก็อาจเป็นผลร้ายต่อเด็กและเยาวชนได้ เนื่องจากครอบครัวต้องแยกกันอยู่ เด็กๆ ขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครองอย่างเต็มที่ หรือต้องดูแลตนเอง หรือต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานที่ใหม่บ่อย ๆ ซึ่งจะพบมากในกลุ่มผู้มารับจ้างใช้แรงงาน ซึ่งทำให้นुकคลิกภาพของเด็กบกพร่องได้

ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญการขาดที่ดินทำกินหรือทำกินไม่ได้ผล ทำให้คนในชนบทอพยพเข้ามาทำมาหากินในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ทั้งชั่วคราวและถาวร ทำให้เกิดการแออัดในเรื่องที่อยู่อาศัยจนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดปัญหายุงยักทางสังคม โดยเฉพาะในด้านที่เป็นที่อยู่ของประชาชนผู้มีรายได้น้อย ทำให้ต้องอยู่อย่างแออัด ขาดสถานที่ที่เด็กและเยาวชนจะอาศัยเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ เช่น สถานที่สำหรับการเล่นกีฬา เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จึงมีเวลาว่างมากและใช้ไปในทางที่ไม่สมควรไม่เป็นสาระ ได้แก่ การเล่นเกมพนัน มั่วสุมอบายมุขต่างๆ ยาเสพติด และสุดท้ายก็นำมาสู่ปัญหาด้านพฤติกรรม

2.2.5.4 สาเหตุทางเศรษฐกิจ

ความยากจนเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่บีบบังคับให้คนเราจำเป็นต้องกระทำความผิด เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของชีวิต โดยเฉพาะในครอบครัวที่ยากจน บิดามารดาต้องต่อสู้กับการดำรงชีวิตประจำวันทำให้ไม่มีเวลาเอาใจใส่บุตร จึงมักเลี้ยงดูอย่างไม่ไยดีใคร่จะใส่ใจ ย่อมทำให้เด็กต้องช่วยตนเอง โดยไปลักขโมย หรืออาจถูกชักชวนจากกลุ่มเพื่อนไปในทางที่ไม่ดี

2.2.5.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเพื่อน

เด็กและเยาวชนเป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่การเป็นวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่กำลังมีพัฒนาการด้านต่างๆ ทางร่างกายที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีความสับสนทางอารมณ์และจิตใจ รวมถึงมีการปรับตัวทางสังคม จึงทำให้เด็กในวัยนี้มีอารมณ์ที่อ่อนไหวง่าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและมักจะประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสถานะต่างๆ ที่กำลังเปลี่ยนไปได้ยาก

เรื่องการคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญของเด็กและเยาวชน เพราะถ้าเด็กและเยาวชนมีเพื่อนที่ประพฤติตัวไม่ดีแล้ว ก็อาจชักจูงให้เด็กและเยาวชนนั้นมีพฤติกรรมไปในทางที่เสียหาย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้รับความรักและการอบรมสั่งสอนที่ดีจากพ่อและแม่ ย่อมทำให้เด็กต้องหนีไปพึ่งนอกรบ้านแทนและอาจไปคบเพื่อนที่ชักจูงไปในทางที่ไม่ดีได้ เช่น ชักชวนให้หนีโรงเรียน เล่นการพนัน เสพยั่ว คี๋มสุรา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การคบเพื่อนที่ไม่ดีหันไปประพฤติผิดกฎหมายได้อย่างหนึ่ง

2.2.5.6 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า สื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยมและการแสดงพฤติกรรมของประชากรค่อนข้างมาก สื่อมวลชนอาจเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วีดีโอ หนังสือต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากเครือข่ายการสื่อสารที่ทันสมัยทำให้สื่อต่าง ๆ เข้าถึงประชาชนได้ทุกเพศทุกวัย ได้อย่างกว้างขวางและกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้รับอิทธิพลได้รับอิทธิพลจากการถ่ายทอดของสื่อต่างๆ ด้วย จึงพบว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น ทั้งในด้านความคิด คำพูด การใช้ภาษา กิริยา ท่าทาง การแต่งกาย หรือแม้แต่การแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่อาจแยกแยะความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม

นอกจากนี้การที่สถานะเศรษฐกิจบีบบังคับให้บิดามารดาไม่มีเวลาที่จะอบรมสั่งสอนขัดเกลาบุตรมากนัก จึงทำให้สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาทางสังคมแทนสถาบันครอบครัว ดังนั้นถ้าผู้ผลิตสื่อขาดความรับผิดชอบต่อสังคมก็อาจทำให้เด็กในสังคมเกิดปัญหาได้

2.2.5.7 ปัจจัยอื่นๆ

(1) การเสพยาเสพติด

ยาเสพติด หมายถึง สารใดก็ตามเมื่อรับเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการกิน ฉีด สูบ หรือดมก็ตาม ทำให้มีผลต่ออารมณ์ และความประพฤติดของผู้ใช้ เช่น ฝิ่น เฮโรอีน ยากระตุ้นประสาท เป็นต้น

ปัญหาเสพยาเสพติดให้โทษในเด็กและเยาวชนที่ติดยาเสพติดให้โทษจะมีความต้องการในการเสพยาอยู่บ่อย ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายอย่างมาก ทำให้สุขภาพร่างกายและจิตใจของเด็กเกิดความเสื่อมโทรมเป็นที่รังเกียจของสังคม บางครั้งความต้องการเสพยาหรือฤทธิ์ของยาเสพติดอาจเป็นตัวนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ เนื่องจากความต้องการยาในปริมาณที่เพิ่มขึ้นมากเรื่อย ๆ จึงต้องหาเงินมาซื้อด้วยราคาแพง จึงจำเป็นต้องลักขโมย ชิงทรัพย์ หรือในเด็กผู้หญิงที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณี กลายเป็นหญิงโสเภณีได้

(2) การขัดแย้งในวัฒนธรรม

การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ และผสมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยผ่านสื่อ ซึ่งสื่อทุกชนิดมักมีอิทธิพลเหนือเด็กและเยาวชน มีส่วนทำให้เด็กและเยาวชนกระทำตามโดยขาดการพิจารณา และยังคงคิดว่าอารยธรรมแต่ละประเทศวัดกันด้วยความเจริญทางวัตถุและเห็นเป็นสิ่งที่ดีงาม เช่น การแต่งกาย การแสดงกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ กระทำผิดประเพณีและศีลธรรมที่ดีงาม และกลายเป็นความผิดทางกฎหมายด้วย

(3) สถานเริงรมย์หรือแหล่งอบายมุข

เป็นแหล่งสำคัญในการมั่วสุมของกลุ่มบุคคลเป็นที่แสวงหาความผ่อนคลายทางอารมณ์ จึงเต็มไปด้วยสิ่งที่เป็นอบายมุขไม่ว่าจะเป็นยาเสพติด ผู้หญิง การพนัน และอื่น ๆ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้ใช้บริการอย่างเต็มที่ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนได้ ทั้งนี้เนื่องจากมีสิ่งล่อใจให้เด็กและเยาวชนเกิดความเพลิดเพลินหลงลืมปัญหาหรือความทุกข์ชั่วคราว จึงคิดใจและทำให้อยากเข้าไปเที่ยวอีกบ่อย ๆ เมื่อไม่มีเงินจึงหาทางทำผิดกฎหมายและอาจนำมาซึ่งปัญหาการกระทำผิดอื่น ๆ อีกด้วย เด็กจึงมีโอกาสเสียคนได้ง่าย

(4) ผู้ใหญ่กระทำตัวอย่างที่ไม่ดีให้เด็กเห็น

ความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่เลียนแบบผู้ใหญ่ เช่น ดิตสุรา ยาเสพติด เล่นการพนัน ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย มีกิริยาอาการที่หยาบคาย ประพฤติผิดศีลธรรม หรือคบเพื่อนอันธพาล ก็จะทำให้เด็กซึมซับการกระทำนั้นไปโดยไม่รู้ตัว ซึ่งอาจจดจำไปกระทำและนำไปสู่การกระทำผิดได้ง่าย

จากแนวคิดที่กล่าวผ่านมา สามารถสรุปได้ว่า สาเหตุของปัญหาการกระทำ ความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น เกิดจากปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ความสนใจใน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการติดยาเสพติด หรือเริ่มใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ได้แก่ ปัจจัยที่ เกี่ยวกับตนเอง ปัจจัยที่เกี่ยวกับครอบครัว และปัจจัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปสู่ยาเสพติดได้

2.3 การกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชน

2.3.1. ความหมายของยาเสพติด

ยาเสพติดมีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นปัญหากับบุคคลหลายอาชีพ คำนิยามของยาเสพติดจึงมี หลายรูปแบบตามทัศนะ ความสัมพันธ์ของยาเสพติดที่มีต่ออาชีพของบุคคลนั้นๆ ได้แก่

คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญยาเสพติดให้โทษขององค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ให้ ความหมายของยาเสพติดให้โทษไว้ว่า Drug Addiction หมายถึง ภาวะที่ร่างกายได้รับยาชนิดใด ชนิดหนึ่ง (จะเป็นสารธรรมชาติหรือสารสังเคราะห์ก็ได้) ซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จะเป็นครั้งคราว หรือเป็น เวลานานก็ได้ แล้วทำให้เกิดลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) เกิดความต้องการอย่างสุดจะอดกลั้น (Compulsion) ซึ่งจะต้องนำยานั้นมาให้ ได้ไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม
- 2) จะต้องเพิ่มปริมาณของยาที่ใช้ขึ้นเรื่อย ๆ
- 3) ตกเป็นทาสของยานั้นทั้งทางจิตใจ (Psychic Dependence) และทางกาย (Physical Dependence)
- 4) ถ้าหยุดยาจะมีอาการของยา (Withdrawal Symptom) ทำให้เกิดผลร้ายต่อผู้เสพ และต่อสังคม

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 มาตรา 3 ให้ความหมาย ยาเสพติดว่า ยาเสพติดให้โทษตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ตามกฎหมายว่า ด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท และสารระเหยตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใส่สาร ระเหย

สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2537) อธิบายว่า ยาเสพติดให้โทษ หมายถึง “สารเคมีหรือวัตถุชนิดใดๆ ซึ่งเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ ในสำคัญ เช่น ต้องเพิ่มขนาดของ การเสพนั่นขึ้นเป็นลำดับ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจ อย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง กับให้รวมตลอดไปถึงพืชหรือส่วน

ที่เป็นหรือให้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษ และสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษด้วย ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรับตามกฎหมายว่าด้วย ยาที่มีสารเสพติดให้โทษผสมอยู่” และยังอธิบายต่อว่า ยาเสพติด หมายถึง “สารหรือยาที่อาจเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติหรือสารสังเคราะห์ ซึ่งเมื่อบุคคลใดเสพหรือได้รับเข้าไปในร่างกายซ้ำๆ กันแล้ว ไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ เป็นช่วงระยะๆ หรือนานติดต่อกันก็ตามก็จะทำให้นุคคลนั้นต้องตกอยู่ใต้อำนาจหรือเป็นทาสของสิ่งนั้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรือจิตใจเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นยังอาจต้องการปริมาณการเสพเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ หรือทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมลง และเมื่อถึงเวลาอยากเสพแล้วไม่ได้เสพยาจะมีการผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ หรือเฉพาะทางด้านจิตใจเกิดขึ้นในผู้เสพนั่น ”

กรมตำรวจอธิบายว่า ยาเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมีที่เสพยาเข้าสู่ร่างกาย แล้วทำให้เกิดพิษเรื้อรังแก่ร่างกายของผู้เสพยาและก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้เสพยา นอกจากนี้ยาเสพติดให้โทษยังมีลักษณะพิเศษอีก 3 ประการ

- 1) ทำให้เกิดความต้องการอย่างแรงกล้าทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่จะหาเสพยาให้ได้อย่างต่อเนื่อง
- 2) ผู้เสพยาต้องเสพยาตลอดจนหยุดเสพยาไม่ได้ต้องยอมทนในสภาพอยู่ภายใต้บังคับ
- 3) ผู้เสพยาต้องเพิ่มปริมาณในการเสพยาเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจ

กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด อธิบายว่า ยาเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมีหรือวัตถุใดๆ ซึ่งเมื่อเสพยาเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตาม เช่น กิน ดม สูบ ฉีด จะทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) มีความต้องการเสพยาตลอดเวลาทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- 2) ต้องเพิ่มขนาดสารเสพยาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ
- 3) เมื่อขาดสารเสพยาจะมีการอยากยา
- 4) สุขภาพทั่ว ๆ ไปทรุดโทรม

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ยาเสพติด หมายถึง สาร หรือ ยา ที่อาจเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติหรือจากการสังเคราะห์ เมื่อนำเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยการกิน สูบ ดม ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้วจะทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องการเพิ่มขนาดเสพยาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ มีอาการอยากเมื่อยขาดยา มีความต้องการเสพยาทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงต่อเนื่อง และสุขภาพทั่วไปจะทรุดโทรมลง

2.3.2 สภาพปัญหาสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชน

ปัจจุบัน ปัญหาสุขภาพจิตยังเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงและแพร่ระบาดในสังคมทุกระดับ ทั้งในระดับสถานศึกษาตลอดจนถึงชุมชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชน ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ซึ่งเป็นการทำลายอนาคตของเยาวชนตลอดจนทรัพยากรบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงาน อันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้สภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงมุ่งเน้นเฉพาะวัตถุนิยม ทุกคนมุ่งแต่ทำมาหากินจนไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน ทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ขาดความอบอุ่นในครอบครัว มีปัญหาในการปรับตัว จึงหันไปพึ่งยาเสพติดและเป็นภาระที่สังคมต้องช่วยเหลือ ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณของประเทศเป็นจำนวนมาก แม้ว่าหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจะได้พยายามป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังที่ต้องร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา

ปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาชีว-จิต-สังคม (Biopsychosocial) กล่าวคือ เป็นปัญหาซับซ้อนและมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแก้ไขปัญหาก็ต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน อย่างเบ็ดเสร็จครบวงจรและดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมระบบที่มีผลกระทบซึ่งกันและกันโดยยึดผู้ติดยาเสพติด ครอบครัวและชุมชน เป็นศูนย์กลางจึงจะสามารถแก้ไขได้อย่างเหมาะสม¹

จากการรวบรวมสถิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด พบว่าในปัจจุบันผู้ผลิตและผู้ค้ายาได้เริ่มหันมาให้ความสนใจต่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนนักศึกษาเป็นพิเศษ โดยถือว่ากลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สามารถแพร่ระบาดของยาเสพติดได้รวดเร็วและกว้างขวาง ทำให้จำนวนผู้เสพติดที่เป็นเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี

2.3.3 สาเหตุการติดยาเสพติดของเยาวชน

ปัญหาการติดยาเสพติดในเยาวชนนั้น เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานานในสังคมไทย เกิดจากสภาวะสภาพแวดล้อมทางสังคมหลายด้านที่หลอมให้เด็กและเยาวชนเกิดภาวะบกพร่องทางด้านอารมณ์ ความคิด จิตใจและร่างกาย ดังที่นักจิตวิทยาและนักสังคมศาสตร์ได้อธิบายถึงสาเหตุการติดยาของเด็กและเยาวชน ไว้ดังนี้

¹ สุชาติา ทิมอุดม และคณะ, แนวทางการให้คำปรึกษาผู้ติดยาและสารเสพติด : กลุ่มงานภารกิจบริการวิชาการ สถาบันรัชต์ภักย์ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก2547). หน้า 17

สนิท สมักรการ และคณะ¹ อธิบายถึงสาเหตุและแรงจูงใจให้คนหันมาติดยาเสพติดว่า

1) สาเหตุสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ คือ ความอ่อนไหว อ่อนแอ ทางด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้ติดยา ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ไม่ราบรื่น บิดามารดาทะเลาะเบาะแว้ง

2) แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้มีการเสพยาเสพติด ได้แก่ ความอยากทดลอง (เพศชาย) ถูกเพื่อนชักชวน เห็นตัวอย่างการเสพยาเสพติดจากเพื่อนบ้าน รวมทั้งปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว (เพศหญิง)

ฉวี สิงหวิสัย² ได้กล่าวว่า แรงกระตุ้นที่ทำให้เยาวชนเสพยามีหลายทางด้วยกัน เช่น

- 1) การแสดงค่านิยมที่ต้องการจะต่อต้านสิ่งที่ผู้ใหญ่บอก
- 2) ความอยากรู้อยากเห็นเป็นการอยากทดลอง อยากมีประสบการณ์ว่า จะมีความรู้สึกเช่นใดถ้าได้ใช้ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนหรือวัยรุ่นเป็นวัยที่ชอบเสี่ยง ชอบลองประสบการณ์ใหม่ๆ ทุกชนิด
- 3) เยาวชนหรือวัยรุ่นที่ด้อยโอกาส ต้องการหนีจากสภาพของตนชั่วคราว การใช้ยานับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ตนลืมเหตุการณ์ได้ชั่วคราว
- 4) การใช้ยาเสพติดเป็นกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายทางจิตใจ
- 5) การใช้ยาเสพติดเป็นตัวลดความกระวนกระวายใจ คลายความทุกข์ ความโดดเดี่ยว

สุชา จันทรเฒ³ อธิบายถึงสาเหตุการใช้ยาเสพติดว่า

1) คิดเพราะผู้เสพมีคุณสมบัติให้คิดเอง ผู้เคยเสพยาต้องให้ยาเสพติดนั้นซ้ำต่อไปเรื่อย ๆ ผู้ที่เข้าไปคลุกคลีกับยาเสพติดแม้จะมีสุขภาพดีและมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะไม่ยอมให้ติด แต่ในบางครั้งผู้นั้นก็อาจติดได้เช่นกัน

¹ สนิท สมักรการ และคณะ, *คุณภาพชีวิตของคนไทยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท*, (กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2534). 204 หน้า (หน้า 45)

² ฉวี สิงหวิสัย, *เด็กกับครอบครัว*. (กรุงเทพฯ : จุลสารศูนย์สุขวิทยาจิต 2547). หน้า 17

³ สุชา จันทรเฒ, *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2538. หน้า 111 – 112

2) ความอ่อนไหวทางอารมณ์และจิตใจซึ่งรุนแรงมากน้อยแล้วแต่บุคคล วัยรุ่นหรือเยาวชนต้องการที่จะทำอะไรตามใจชอบหรือตามความนึกคิดของตน ต้องการที่จะได้รับสถานภาพทางสังคม เช่น ต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือในหมู่เพื่อนฝูง โดยพยายามทำอะไรให้คล้ายๆ เลียนแบบกัน ต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น อยากทดลองทำในสิ่งที่ตนเองไม่เคยทำมาก่อน บางคนต้องการหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ยากที่ประดังมาจากสภาพแวดล้อมรอบด้านหรือจากความรู้สึกภายในที่ไม่สบายหรือความเจ็บปวดต่าง ๆ หันมาสร้างโลกของตนเองโดยการใช้ยาเสพติด

3) คิดเพราะถูกชักชวน ถูกหลอกหลวง ถูกบังคับจากหมู่คณะ

4) สิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นอิทธิพลที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการชักจูงให้บุคคลใช้ยาเสพติด เช่น อยู่ในละแวกที่มีการค้ายาเสพติด ครอบครัวขาดอบอุ่น เป็นต้น

เพอร์วีย์ เหมือนวงษ์ญาติ¹ อธิบายสาเหตุการติดยาเสพติดไว้หลายประการ คือ

1) ผู้เสพยาอยู่ใกล้ชิดกับยาเสพติดหรือผู้ติดยาเสพติด เช่น คนในครอบครัวหรือรอบ ๆ บ้านที่อยู่อาศัยมีผู้ค้ายาหรือติดยาเสพติด

2) การใช้ยาเพื่อลดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาชีวิต อันได้แก่ ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่นในครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ได้แก่ การขาดรายได้ รายได้ไม่พอใช้จ่าย ตกงาน เป็นต้น

3) การถูกล่อลวงหรือชักชวน ถูกหลอกให้ทดลองโดยไม่รู้ว่าเป็นยาเสพติด

4) ความอยากรู้ อยากทดลอง ความคึกคะนอง มักพบในวัยรุ่นหรือเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง บางครั้งการห้ามก็ทำให้เยาวชนดื้อรั้น ต้องการเอาชนะ บางคนต้องการอวดความเก่งกล้าต่อหน้าเพื่อน จึงชวนกันเสพ

5) เสพเพื่อระงับความเจ็บป่วยและเจ็บปวด บางคนมีการเจ็บป่วยเรื้อรัง แต่ไม่ได้รับการรักษาจากแพทย์ แต่มีคนแนะนำเสพยาเพื่อบรรเทาอาการต่างๆ

6) เยาวชนอาจแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อครอบครัว สมาชิกในครอบครัวเกิดความขัดแย้งกัน จึงสร้างพฤติกรรมเพื่อประชดชีวิตโดยการใช้สารเสพติดเข้าช่วย

7) มีจิตใจอ่อนแอ มีความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจจะติดยาเสพติดได้ง่ายกว่าผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง

¹ เพอร์วีย์ เหมือนวงษ์ญาติ, ยาเสพติดมีพิษชีวิตเป็นภัย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.

8) ผู้เสพมักเสพยาเพื่อกระตุ้นประสาทให้ตื่นตัวอยู่เสมอ เช่น คนขับรถระยะทางไกล ๆ ติดต่อกันนาน ๆ หรือเยาวชนผู้กำลังจะสอบ เร่งดูหนังสืออย่างหนัก ซึ่งผู้เสพยาเสพติดคิดว่าใช้แล้วจะมีประสิทธิภาพ สามารถทำงานหรืออ่านหนังสือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการที่นักวิชาชีพต่าง ๆ ได้ทำการวิจัยและค้นคว้าสาเหตุที่เยาวชนติดยาเสพติดดังกล่าวมาแล้ว สามารถสรุปสาเหตุการติดยาของเยาวชน ได้ดังนี้

1) ด้านร่างกาย เยาวชนที่ติดยาเสพติดอาจเกิดจากความผิดปกติของร่างกาย อาทิ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ร้ายแรง ความพิการหรือไม่สมประกอบของร่างกายบางส่วน ที่นำไปสู่ความรู้สึกเป็นปมด้วยหรือทุกข์ทรมาน เยาวชนนั้นอาจได้รับยาบางอย่างเป็นประจำ เช่น ยาแก้ปวดนอนหลับ ยาสงบประสาท หรือยาอื่น ๆ ที่สามารถนำไปสู่การติดยาเสพติดได้

2) ด้านจิตใจ เยาวชนที่ติดยาเสพติดซึ่งมีสาเหตุทางด้านจิตใจ เนื่องมาจาก

(1) เยาวชนที่มีความวิตกกังวลสูงด้วยสาเหตุต่าง ๆ จึงต้องใช้ยาสงบประสาท หรือยาเสพติดบางประเภท เพื่อบรรเทาอาการวิตกกังวลหรือทำให้ผ่อนคลายง่าย มีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่กังวลเรื่องการเรียนและการสอบมาก ต้องดูหนังสือดึก จึงใช้ยาเพื่อไม่ให้ง่วงนอน เช่น ยาบ้า โดยหวังว่าจะช่วยให้ดูหนังสือได้เป็นเวลานาน ด้วยเหตุนี้จึงอาจติดยาเสพติดได้ง่าย

(2) เยาวชนมีความไม่มั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ เมื่อต้องเผชิญกับความผิดหวังในเรื่องความรัก ขาดคนเอาใจใส่ ขาดความอบอุ่นจากครอบครัว ทำให้รู้สึกเครียดอยู่ตลอดเวลา จึงอาจแสวงหาสิ่งทดแทนด้วยการพึ่งยาเสพติด เพราะทำให้เกิดความสบายใจไม่ต้องคิดมาก เพื่อพึ่งยาบ่อยครั้งอาจทำให้ติดยาเสพติดได้

(3) เยาวชนมีบุคลิกภาพส่วนตัวที่ไม่เหมาะสม เช่น มีบุคลิกภาพแบบ อันธพาล ก้าวร้าว คึกคะนอง ไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ชอบพึ่งพาผู้อื่น แยกตัว ซึมเศร้า เหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้เด็กต้องหันมาพึ่งยาเสพติดได้เช่นกัน

(4) เยาวชนมีความอยากรทดลอง อยากรู้ในรสชาติหรือความรู้สึกของการเสพยาจึงอาจทดลองเสพ โดยที่คาดว่าจะไม่ติดง่าย ๆ แต่เมื่อทดลองเสพแล้ว ก็อาจไม่สามารถเลิกได้

(5) เด็กที่มีความกดดันหรือรู้สึกมีปมด้อยทางสังคม เช่น มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ไม่มีงานทำ ก็มีแนวโน้มการใช้ยาตามเพื่อนในชุมชนและเพื่อให้ได้รับการยอมรับจนกลายเป็นคนติดยาไปในที่สุด

3) ด้านบุคลิกภาพ นักจิตวิทยาอธิบายว่า บุคลิกภาพมีส่วนสัมพันธ์อย่างมากกับพฤติกรรมการติดยาเสพติด เพราะมีส่วนผลักดันให้เกิดความโน้มเอียงในการติดยาเสพติด ดังเช่น

(1) อีริกสัน (Erikson)¹ อธิบายว่า ในการพัฒนาทางด้าน Psychosocial ผู้ติดยาเสพติดมักจะล้มเหลวในการพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ทำให้เขาเกิดความสับสนในตนเอง การใช้ยาเสพติดจึงเป็นทางออกของความสับสนนี้

(2) แคนเทียน มาชและสแกทซ์เบิร์ก² อธิบายว่า ผู้ติดยาเสพติดมักมีปัญหาบุคลิกภาพเป็นพื้นฐาน การใช้ยาเสพติดจึงเป็นลักษณะนิสัยของเขาที่ใช้ในการปรับความรู้สึกและอารมณ์ให้สอดคล้องกับโลกภายนอก

(3) คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญเรื่องยาเสพติดขององค์การอนามัยโลก อธิบายว่า การติดยาเสพติดเป็นการแสดงออกทางสังคมถึงลักษณะนิสัยที่ผิดปกติของผู้เสพ คือ เขาต้องการความพอใจในทันทีทันใด แม้ว่าผลลัพธ์ที่ได้ระยะยาว จะเป็นไปในทางตรงกันข้าม และยังเป็น การแสดงออกถึงความเสเพลของวัยรุ่นซึ่งแสวงหาความพอใจในส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงแบบแผนของสังคม นับว่าเป็นปัญหาเบื้องต้นของศีลธรรมจรรยา

4) ด้านสังคม อันได้แก่

(1) ครอบครัว บ้านและครอบครัวกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดตัวเด็กและเยาวชนมากที่สุด ลักษณะครอบครัวบางประการที่พบมากที่สุดเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนติดยาเสพติด คือ

1.1 ครอบครัวมีความล้มเหลวในการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว บิดามารดาและบุตรไม่สามารถสื่อสารทำความเข้าใจได้ตรงกัน เช่น บิดามารดาพูดเฉพาะแต่ด้านลบของบุตร ไม่มีการชมเชยหรือให้กำลังใจเมื่อทำในสิ่งที่ดี ชอบพูดประชดเมื่อทำผิดพลาด หรือบางกรณีบุตรเรียกร้องความสนใจจากบิดามารดาในวิธีที่ผิด เช่น การพูดโกหก ลักขโมย เล่นการพนัน โดดโรงเรียน เมื่อทำบ่อยครั้งเข้าหาทางแก้ไขตนเองไม่ได้จึงเริ่มใช้ยาเสพติดเพื่อความสบายใจ

1.2 ความคาดหวังในตัวเด็กและเยาวชนของครอบครัว บิดามารดามักจะคาดหวังในตัวบุตรสูงเกินไป ทำให้บุตรไม่สามารถปรับตัวได้ตามที่บิดามารดาคาดหวัง บุตรรู้สึกผิดหวังที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของบิดามารดาได้ บุตรอาจเกิดปมด้อยรู้สึกว่าเป็นผู้แพ้และทำตัวประชดตามคำที่บิดามารดาพูดประชดประชัน จนในที่สุดอาจหันไปพึ่งยาเสพติดได้

¹อีริกสัน (อ้างแล้วในวิช สุขสงกร เรื่องเดียวกัน)

² แคนเทียน มาชและสแกทซ์เบิร์ก, (อ้างใน, วัฒนาพร สุขพรต, ความล้าพ่นซ์ของตัวแปรด้านเภสัชวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านสังคมสังคม กับระยะเวลาในการมีภาวะการติดยาซ้ำของผู้ติดยาในระหว่างกาบำบัดรักษา, 2533) หน้า 40

1.3 ขนาดของครอบครัว ครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ มีสมาชิกในครอบครัวมาก บิดามารดาอาจดูแลเอาใจใส่บุตรได้ไม่ทั่วถึง ทำให้มีผลกระทบต่อบุคลิกภาพมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงการแสดงออกพฤติกรรมด้านต่าง ๆ เช่น มีผลการเรียนที่ตกต่ำ คบเพื่อนไม่ดี ไม่รู้จักการใช้เวลาอย่างเหมาะสม จึงเป็นปัญหาด้านความประพฤติได้

1.4 ความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนติดยาเสพติด ซึ่งเกิดจากการที่ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่มีความกลมเกลียว บิดามารดาทะเลาะเบาะแว้งกัน บิดาหรือมารดามีภาวะอารมณ์ที่ไม่คงที่มักใช้เด็กและเยาวชนเป็นที่ระบายอารมณ์เป็นต้น จากสาเหตุนี้ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกขาดความอบอุ่น ขาดการเอาใจใส่ จึงอาจพึ่งสารเสพติดเพื่อให้เกิดความสบายใจในบางครั้งบางคราว ซึ่งเมื่อใช้บ่อยขึ้นจึงทำให้ติดสารเสพติดนั้น ๆ

(2) โรงเรียน โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ให้เด็กและเยาวชน ถ้าเยาวชนมีความรู้สึกดีต่อโรงเรียนหรือผูกพันกับโรงเรียน เยาวชนจะรักโรงเรียนเพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความสุขแก่เยาวชน ให้ความสนุกสนาน ทำให้เยาวชนเชื่อฟังคำสอนของครู ความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นตัวช่วยยับยั้งการกระทำผิดของเยาวชนได้

(3) ครู ครูเป็นผู้ให้ความรู้และควบคุมความประพฤติของนักเรียน แต่ในหลายโรงเรียนพบว่านักเรียนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ทำให้เกิดเบื่อหน่ายวิชาที่เรียนและครูผู้สอน เพราะครูชอบดูค่าและเปรียบเทียบความสามารถระหว่างเด็ก ทำให้ไม่อยากพบหน้าครูและเพื่อน ๆ ฉะนั้นจึงเกิดการหนีเรียนไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ และมั่วสุมยาเสพติดในที่สุด

(4) เพื่อน การคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับเยาวชน เพราะถ้าเยาวชนคบเพื่อนเกรหรือมีความประพฤติไม่ดีก็อาจถูกเพื่อนชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียได้

(5) สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเสพยาของเยาวชนได้ประการหนึ่ง เพราะสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความคิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติด มีการแพร่ภาพการเสพยา การใช้สารเสพติด ประเภทของยาเสพติดชนิดต่าง ๆ ถ้าขาดการไตร่ตรองก็อาจเกิดความอยากรู้อยากลอง ซึ่งสามารถทำให้เกิดการติดยาเสพติดได้เช่นเดียวกัน

5) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

(1) สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การอยู่ในชุมชนแออัด เยาวชนที่มีโอกาสใกล้ชิดกับพวกติดยาเสพติด อยู่ในสถานที่ที่สามารถหาขายได้ง่าย ประกอบกับเยาวชนอยู่ในวัยที่คลั่งคะนอง อยากรู้อยากเห็น จะมีความเสี่ยงที่จะติดยาเสพติดได้ง่าย

(2) สภาพการจำหน่ายยาเสพติดที่ขาดการควบคุม หรือควบคุมไม่ทั่วถึง ทำให้เยาวชนหาซื้อยาเสพติดได้ง่ายก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เยาวชนติดยาเสพติดได้ง่าย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบและสาเหตุการติดสารเสพติด ของเด็กและเยาวชนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาสนับสนุนต่อการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเยาวชน นอกจากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้นแล้ว การทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดไม่ว่าจะเป็นความหมาย ชนิดของยาเสพติดและอาการของผู้ที่ติดยาเสพติดชนิดต่าง ๆ สถานการณ์ที่เกี่ยวกับยาเสพติดรวมทั้งการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำการศึกษาวิจัย

2.3.4 ผลกระทบของการติดยาเสพติดในเยาวชน

ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรง ส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลาย ๆ ด้าน คือ

1) ด้านร่างกาย

(1) ยาเสพติดทุกชนิดมีฤทธิ์ต่อสมอง ไม่กดสมองก็ไปกระตุ้นสมองหรือทั้งสองอย่าง ซึ่งมีผลต่อการกระตุ้นหัวใจ เช่น ถ้าเด็กและเยาวชนกินยาเกินขนาด จะทำให้หัวใจเต้นเร็วหรือช้ากว่าปกติทำให้หมดสติหรือถึงแก่ชีวิตได้ในที่สุด ถ้าดมสารระเหยอาจมีอาการปวดหัว คลื่นไส้ รู้สึกเบาสบาย รู้สึกอึด ไม่รู้สึกหิว บางคนอาจมองเห็นภาพซ้อนหรือวัตถุเคลื่อนไหว เคลื่อนตัวช้าลงและได้ยินเสียงผิดปกติ

(2) ยาเสพติดจะทำลายสุขภาพของเยาวชน ทำให้ร่างกายทรุดโทรม ชุ่มผอม ผิวดำและสมองเสื่อม และถ้าเสพยาอาจทำให้เสียชีวิตได้

(3) เยาวชนที่ติดยาเสพติดมักมีโรคแทรกซ้อนต่าง ๆ ได้ง่าย เนื่องจากร่างกายมีความต้านทานโรคต่ำ โรคที่แทรกซ้อน ได้แก่ โรคผิวหนัง โรคทางเดินอาหาร วัณโรค โรคตับ โรคหัวใจ และกามโรค เป็นต้น

(4) ยาเสพติดทำให้กล้ามเนื้อในร่างกายทำงานไม่ประสานกัน ระบบประสาทเสื่อม ทำให้ใจลอย ซึ่งก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

2) ด้านจิตใจ

(1) ยาเสพติดแต่ละชนิด มีฤทธิ์ต่อจิตใจและอารมณ์ของผู้เสพแตกต่างกันออกไป เช่น ฝิ่น หรือยาสกัดจากฝิ่น ทำให้จิตใจเกิดความเคลิบเคลิ้ม ซึ่งในขณะที่ยาบ้า (Amphetamine) ในช่วงแรก ทำให้ประสาทตื่นตัว กระวนกระวาย แต่ถ้าใช้ไปมาก ๆ หรือนาน ๆ ก็อาจเกิดอาการซึมเศร้า หวาดระแวง

(2) เยาวชนที่ติดยาเสพติดโดยทั่วไป จะมีอารมณ์ จิตใจไม่ปกติ ไม่มั่นคง อ่อนไหว มีอาการเฉื่อยชา เกียจคร้าน มีสภาวะที่มึนเมา มีจิตใจเลือนลอย และทำให้เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง ทำงานไม่มีประสิทธิภาพ

3) ด้านพฤติกรรม

(1) เยาวชนที่ติดยาเสพติดส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพแปรปรวน ขาดความมั่นใจในตัวเองอยู่แล้ว และเมื่อติดยาจะมีพฤติกรรมไม่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

(2) การติดยาเสพติดของเยาวชน นำไปสู่พฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนา เช่น การพยายามหาเงินโดยวิธีที่ผิดกฎหมายเพื่อไปซื้อยามาเสพ กลายเป็นอันธพาลและสามารถก่ออาชญากรรมได้ง่าย

4) ด้านครอบครัว

เมื่อเด็กในครอบครัวติดยาเสพติดจะทำให้เกิดผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นภาระให้ครอบครัวต้องใช้จ่ายเงินในการบำบัดรักษาเพื่อหาทางเยียวยาให้หายจากการติดสารเสพติด ในด้านสังคมของครอบครัว ครอบครัวใดที่มีลูกหลานที่ติดสารเสพติดจะถูกสังคมตำหนิว่าเลี้ยงดูลูกหลานไม่ดีพอ ทำให้เป็นที่อับอายแก่สังคมรอบข้าง เมื่อลูกมีประวัติในการใช้สารเสพติด ก็ยากต่อการสมัครเข้าเรียนต่อหรือสมัครงานในหน่วยงานใด ๆ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในด้านอื่น มีดังนี้

วาทีณี จันท์เจริญ¹ ได้ศึกษาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยคุณลักษณะส่วนบุคคลของเด็กและเยาวชนในด้านครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม ลักษณะการกระทำผิดของเด็กและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของเด็กและเยาวชน กลุ่มตัวอย่างคือเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดที่ได้รับการพิจารณาจากศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่นเรียบร้อยแล้ว และถูกส่งตัวมาอยู่ที่สถานฝึกและอบรม จำนวน 180 คน ผลการวิจัยปรากฏว่าการที่เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนในการกระทำความผิดนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ครอบครัว และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น คือ เพศของเด็กและเยาวชน อายุของเด็กและเยาวชน รายได้

¹ วาทีณี จันท์เจริญ, “การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2544. (บทคัดย่อ)

ของครอบครัว สถานภาพสมรสของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

วิรัช สอนกอง¹ ได้ศึกษากระบวนการติดยาเสพติดและสารเสพติดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้เลือกกลุ่มตัวอย่างศึกษาในเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น จำนวน 60 คน จากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่เด็กติดยาเสพติดส่วนใหญ่ใช้ยาเสพติด คือ เพื่อนชักชวน ปัญหาครอบครัว หยุดเสพไม่ได้ สำหรับยาเสพติดที่ใช้ประจำ (ยกเว้นเหล้า บุหรี่) คือ ยาบ้า ได้รับการซื้อหาสารเสพติดมาจากเพื่อน มีวิธีการนำเข้าสู่ร่างกายโดยการกิน สูบ

ศกุลรัตน์ อุษณาวงศ์ และคณะ² ได้ศึกษาสภาพปัญหาการติดยาและสารเสพติดในพัฒนสถานบำบัดพิเศษ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบสอบถามสภาพปัญหาการติดยาและสารเสพติด กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กจำนวน 60 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาครอบครัว บิดามารดาแยกทางกัน สถานที่ทำให้ติดยา คือ หอพัก สถานบันเทิง สวนสาธารณะ สาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ติดยาครั้งแรก คือ เพื่อน ชนิดสารเสพติดที่ใช้ประจำ (ยกเว้นเหล้าและบุหรี่) คือ ยาบ้า ส่วนใหญ่มีวิธีการนำเข้าสู่ร่างกายโดยการสูบ และส่วนใหญ่คาดหวังว่าเมื่อหลุดพ้นจากสถานบำบัดแล้วจะสามารถกลับไปดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

สมจิต แคนสีแก้ว³ ได้ศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดแก่สังคม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้พื้นที่ในการศึกษา 14 หมู่บ้านของภาคอีสาน เพื่อวิเคราะห์การรูก้าวของยาเสพติดสู่สังคม ประเมินผลการปฏิบัติตามรูปแบบ “Road model” เป็นรูปแบบการสะท้อนความคิด การปฏิบัติเพื่อสร้างความประทับใจ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน ผลปรากฏว่าชาวบ้านได้เกิดความตระหนักและสามารถต่อสู้กับปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากองค์กรและหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ ทำให้ชุมชนสามารถดูแลชุมชน ปกป้อง ป้องกัน และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

¹ วิรัช สอนกอง, การศึกษากระบวนการติดยาเสพติดและสารเสพติดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น, 2546 (บทคัดย่อ)

² ศกุลรัตน์ อุษณาวงศ์ และคณะ, สภาพปัญหาการติดยาและสารเสพติดในพัฒนสถานบำบัดพิเศษ จังหวัดขอนแก่น, 2540 (บทคัดย่อ)

³ สมจิต แคนสีแก้ว, การขับเคลื่อนชุมชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดแก่สังคม, 2548 (บทคัดย่อ)

หทัยชนก บัวเจริญ¹ ได้ศึกษารูปแบบการป้องกันการใช้สารเสพติดของเด็กและวัยรุ่นในชุมชนแออัด โดยใช้พื้นที่ศึกษาในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การใช้สารเสพติดของวัยรุ่นในชุมชนแออัด และปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติด และไม่ใช้สารเสพติดเพื่อเป็นฐานความคิดในการพัฒนาศักยภาพของเด็ก ครอบครัว ชุมชนและแนวทางการให้บริการสุขภาพเพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขการใช้สารเสพติด โดยพัฒนาความเข้มแข็งให้กับครอบครัว สร้างกระบวนการเรียนของชุมชนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน จากการวิจัยพบว่า เด็กวัยรุ่นต้องมีอาชีพจากการได้รับ โอกาสในการพัฒนาศักยภาพจึงจะทำให้ไม่ใช้สารเสพติด สัมพันธภาพในครอบครัวและเพื่อนบ้านที่อยู่ร่วมกันสามารถนำมาใช้ในการป้องกันปัญหา ยาเสพติดได้ โดยการพัฒนาผู้หญิงเป็นแกนนำในการจัดการครอบครัว และที่สำคัญคือการเสริมพลังให้เครือข่ายช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน หน่วยงานที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและดูแลแก้ไขปัญหายาเสพติดต้องให้ความร่วมมือในการทำงานบนพื้นฐานการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้คนในชุมชนมองเห็นปัญหา จัดการปัญหาโดยเน้นที่การพัฒนาศักยภาพและสร้างการมีส่วนร่วมให้ตระหนักในปัญหาและคิดวิเคราะห์หากลยุทธ์และแนวทางในการป้องกันการใช้สารเสพติดเองได้อย่างเป็นรูปธรรม

¹ หทัยชนก บัวเจริญ, รูปแบบการป้องกันการใช้สารเสพติดของเด็กและวัยรุ่นในชุมชนแออัด จังหวัดขอนแก่น, 2547. (บทคัดย่อ)